

Gromon András
PÁL FELTÁMADÁSHITÉRŐL

Hogyan alakult ki Pál hite Jézus feltámadásában, és miért vált számára minden mást elsöprővé? A korrekt válaszhoz (részben teológiai, részben pszichológiai) könyve(ke)t kellene írni. De még ha valakinek birtokában volna is minden elérhető információ, akkor is csak hiányos és bizonytalan választ adhatna, mert *a két döntő pont nem tisztázható teljes bizonyossággal*, nevezetesen hogy mi is történt Damaszkusznál, illetve hároméves arábiai tartózkodása idején (Gal 1,17-18), holott e kettő a kulcsa az egész későbbi Pálnak. Az alábbiak tehát csak tapogatózó, feltevészerű megközelítéseként értékelendők.

Pál Jézus feltámadásával kapcsolatos hitének jó összefoglalását nyújtja az 1. Korinthusi levél 15. fejezete, amelynek 1. versében azt mondja: „Azt (az evangéliumot) hagytam rátok, amit magam is kaptam.” Erre nézve **két fontos kérdés vetődik föl: Miben áll ez az evangélium? Kítől és hogyan kapta ezt az evangéliumot?**

Az első kérdésre itt csak utalásszerűen annyit jegyzünk meg: ez az evangélium „az általa hirdetett evangélium” (Gal 1,11), érthetőbben: **„az ő evangéliuma”**¹ amelynek a lényege az, hogy *Krisztus kereszthalálában és feltámadásában történt a megváltás/megigazulás/üdvözülés*²

A második kérdésre akkor tudunk válaszolni, ha *tisztázzuk, mit jelentett Pál számára a „kapni” (paralambanein) fogalma*. Nos, jellemző a következő kijelentése: „Az evangélium, amelyet hirdettem, nem emberektől származik, hiszen nem embertől *kaptam* vagy tanultam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatása révén” (Gal 1,11-12). Már ez is mutatja, hogy evangéliumának fő pontjait³ (vallomása szerint) **nem** az egyházi hagyományból tanulta, hanem „kinyilatkoztatás” révén tudta meg (bármilyen problematikusnak tartjuk is az ilyesmit). Ezt megerősíti azzal, hogy kijelenti: damaszkuszi megvilágosodása után nem ment el Jeruzsálembe, és nem hallgatott „testre és vérre” (Gal 1,16-17). – De lássuk, miket „kapott” még!? Az 1Kor 11,23-25 szerint az eucharisztia szerezteségi igéit: „Az Úr Jézus elárultatásának éjszakáján fogta a kenyeret, hálát adott... fogta a kelyhet...” – Az 1Kor 9,14-ben azt mondja, „az Úr úgy parancsolta, hogy az evangélium hirdetői az evangéliumból éljenek”, noha az Úr az ellenkezőjét parancsolta: „ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8). – Az 1Kor 14,37 szerint „az Úr akarata”, hogy „az asszonyok hallgassanak a gyülekezetben”; ez ugyan nem igaz, de „ha valaki próféta vagy Lélekkel telt, az ismerje fel az Úr parancsát abban, amit írok” (uo.), azaz csak „prófétai megvilágosodás” révén lehet felismerni ezt a „jézusi parancsot”. – Az 1Tessz 4,15-17-ben kijelenti: „Az Úr tanítása alapján azt mondjuk: Mi élők, akik az Úr eljövételéig megmaradunk, nem előzzük meg az elhunytakat...”, de Jézus ilyesmit sem hirdetett.

Összefoglalva: Csupa olyan adatról van szó, amelyet Pál a különböző ősegyházi gyülekezetektől hallhatott – ugyanakkor kereken tagadja, hogy bármit is emberektől tanult volna. Azt gondolhatnánk ezért: úgy érti, hogy emberek közvetítésével ugyan, de az Úrtól „kapta”, amit kapott – ez viszont ellentmondana a Gal 1,20-ban esküvel is megerősített alapelvének, hogy nem emberi közvetítőktől kapta, amit kapott, hanem egyedül a mennyei Krisztustól, közvetlenül, kinyilatkoztatásban. Mivel azonban felette problematikus,⁴ hogy ilyen adatokat kapott volna a mennyei Krisztustól, ezért úgy tűnik, *csak egy magyarázat marad: Ami Jézus-hagyományt Pál szélében-hosszában hallott* (egyebek emberektől vagy gyülekezetektől), **az az ő szemében csak akkor vált „érvényessé”, az Úrtól valóvá, ha a mennyei Krisztus karizmatikusan (= látomásban) megerősítette**, illetve helyesen értelmezte számára⁵

¹ Róm 2,16; 16,25; ezzel egyenértékű kifejezés a „mi evangéliumunk” is: 2Kor 4,3; 1Tessz 1,5; vö. még 2Kor 11,4; tehát nem azt mondja: „Jézus evangéliuma”, vagy: „a Péter és a többiek által hirdetett evangélium”, bár sokszor nevezi „Krisztus evangéliumának”, és olykor „Isten evangéliumának”, de aligha kétséges, hogy az utóbbi kifejezések azonos jelentésűek számára az „én evangéliumom”-mal.

² Talán mondani sem kellene: ennek semmi köze a Jézus által hirdetett evangélium tartalmához.

³ *en prótois*: 1Kor 15,3.

⁴ Részben *lélektani* szempontból, mert hogyan juthat valaki látomásban ennyire konkrét és számára új adatokhoz, részben *tartalmi* szempontból, mert a mennyei Krisztus hogyan mondhat mást, mint amit a földi Jézus tanított? Elfelejtette volna...? Módosította volna...

⁵ Például: „ez a kehely az új szövetség” – Pálnál: „az én véremlében” (1Kor 11,25, vö. páli megváltásban); „Krisztus meghalt” – Pálnál: „bűneinkért” és „az Írások szerint”; „feltámadt” – Pálnál: „szintén az Írások szerint”

Egy ilyen karizmatikus (tehát *belső!*) élmény = „kinyilatkoztatás” volt az alapja Pál Jézus feltámadásába vetett hitének is, nevezetesen a „damaszkuszi esemény”:⁶ a damaszkuszi Jézus-követők letartóztatására indult Saulnak „megjelenik” a „feltámadt Krisztus”, számon kéri, miért üldözi *őt*, közli vele, hogy „hiába kapálózik az ösztöke ellen”, majd megbízza azzal, hogy „a pogányok apostola” legyen.

Hogy mi *lehetséges* egy ilyen élmény révén, aligha lehet eldönteni. Hogy *valószínűleg* mi történt, az **lélektanilag a következőképpen rekonstruálható**: 1. Pál *tudta*, hogy Jézust keresztre feszítették, és bár hall(hat)ott arról, hogy követői azt híresztelik, feltámadt, ő maga nyilvánvalóan arról volt meggyőződve, hogy a keresztre feszítés következtében meghalt. 2. Pál *üldözte* Jézus követőit⁷; talán már ekkor világos lehetett számára, hogy magát Jézust üldözi annak követőiben. 3. A Damaszkusz kapuja előtti „megvilágosodásban” korábbi tudása: „üldözöm – az ártatlan? – Jézust”, *győtrő lelkiismeretfurdalássá* érik („Saul, Saul, miért üldözöl engem?”), és ebben a lelkiismeretfurdalás**ban** *együttal* azt is bizonyossággként éli meg, hogy ez a Jézus létező „*valóság*”, különben nem okozhatna neki lelkiismeretfurdalást. 4. Ebből a kettős *belső* tapasztalatból folyik a kézenfekvő *következtetés* (aminek persze nem kell logikai természetűnek lennie, lehet az előző evidenciák vagy intuíciók „másik oldala”), hogy *Jézus él*. 5. De mivel Pál (úgy) tudja, hogy Jézus a keresztre feszítés következtében meghalt, nem gondolhat másra (s a kiinduló *élmény* miatt nem *élhet meg* mást bizonyossággként), mint hogy Jézus *feltámadt*. 6. Ezt a következtetést, ezt a szubjektív bizonyosságot csak megkönnyíti és *valószínűsíti, sőt megerősíti*, hogy tudja: a keresztények Jézus feltámadását hirdetik; magyarul: Pál számára – „*ahá-élményként*”, ami mindig és szükségképpen szubjektív! – „leeshetett a tantusz”: „Mégiscsak úgy áll a dolog, ahogy ezek híresztelik!” 7. Tekintettel Pál fanatikus személyiségére⁸, mi sem kézenfekvőbb, mint hogy amilyen szenvedélyes bizonyossággal tagadta és üldözte korábban „Jézust”, *ugyanolyan szenvedélyességgel* állítsa és terjessze most, hogy feltámadt és él, ugyanúgy pokolba kívánva azokat, amik mást hirdetnek, mint ő (ld. Gal 1,8).

Ez már önmagában is elég lenne annak magyarázatához, miért vált Pál számára első számú, sőt minden mást elsöprő „evangéliumi” tartalomká, hogy „Jézus feltámadt”; de **van két másik tényező is** (bár ezek nem ebbeli hitének létrejöttét, hanem minden mást elsöprővé válását és *ennek* megerősítését magyarázzák):

Az egyik: Pál számára **teológiailag elengedhetetlen volt** Jézus feltámadása a halottak közül, **mivel úgy vélte, hogy csak az engesztelő áldozatként megölt, de aztán feltámadt Krisztussal történő misztikus egyesülésünk teszi lehetővé számunkra a mi feltámadásunkat és teljes megváltásunkat**⁹. Mondanunk sem kell, hogy ennek sincs semmi köze a „földi Jézus” tanításához, miszerint Isten minden megtérni kész bűnösnek feltétel nélkül megbocsát, és „három nap múltán”, azaz hamar, „automatikusan” feltámasztja „az emberfiát”, vagyis az embert, magyarul mindenkit (Mk 8,31), hiszen „Ő nem a holtak Istene, hanem az élőké...” (Lk 20,38).

A másik: Pál számára **pszichológiailag elengedhetetlen volt** „Jézus feltámadása”, valamint a maga „találkozása a feltámadt Krisztussal”, **mivel csak ezzel tudta (vagy azt hitte, hogy tudja) igazolni, hogy bár Jézust (és tanítását) nem ismerte, sőt üldözte, mégis a Tizenkettővel egyenrangú apostol**. Sosem tudott megszabadulni ettől az önigazolási kényszerétől: *Rómába* azt írja, „nem szégyellem azt az evangéliumot”, amely „kinyilatkoztatja Isten igazságosságát hitből hitre” (Róm 1,16-17). A *galatáknak* így tanúskodik önmagáról: „Pál, apostol, akit nem emberek¹⁰ és nem ember¹¹ hívott meg, hanem a halottak közül feltámasztott Krisztus” (Gal 1,1). A *korinthusiaknak* pedig így érvel: „Én nem vagyok apostol? Én nem *láttam* Jézust, a mi Urunkat?... Ha mások számára nem vagyok is apostol, a ti számotokra az vagyok” (1Kor 9,1-2)! – Úgy látszik, folyton attól rettegett, hogy nem hallgatják meg, vagy nem veszik komolyan, ha nem tudja bizonyítani apostolságát! Ezért aztán

(1Kor 15,3-4), majd „megjelenésként” értelmezve hozzáfűzi a karizmatikus pünkösdi eseményt („több mint 500 testvér”) és a Jakab-legendát (1Kor 15,6-7).

⁶ ApCsel 9., 22. és 26. fejezet.

⁷ Istvánt (Csel 7,58; 8,1) és a többiekét Jeruzsálemben (Csel 9,1), de szándéka szerint Damaszkuszban is (Csel 9,1-2).

⁸ Vö. Gal 1,14; Csel 22,3-4; 26,5.11.

⁹ Vö. pl. Róm 3,24-25; 5,17-20; Ef 2,4-7; 1Kor 15,14.17.

¹⁰ Többes szám = nem az ősapostolok, a Tizenkettő.

¹¹ Egyes szám = nem a földi Jézus.

még attól sem riadt vissza, hogy a saját karizmatikus (belső!) (Jézus-)”látását”¹² azonosítsa Péter és a Tizenkettő egészen másfajta, nevezetesen normális fizikai (Jézus-)látásával¹³, illetve hogy Péter és a Tizenkettő normális látását azonosítsa a maga látomásával¹⁴, holott nem ismerte a földi Jézust (vö. Gal 1,1). Hogyan tudta volna hát megállapítani, hogy a két „látás” (vagy a földi Jézus tanítása és a mennyei Krisztus kinyilatkoztatása) megfelel-e egymásnak. A lényeg azonban az, hogy Pálnak egyedül a maga személyes, karizmatikus tapasztalatára¹⁵ kellett alapoznia apostoli küldetését és tekintélyét.

Pálnak ez a viselkedése, amelynek további megnyilvánulása vagy következménye az volt, hogy nem óhajtott semmit sem tanulni (Gal 1,16-17) azoktól, akik „együtt jártak-keltek az Úr Jézussal” (ApCsel 1,21), barátilag szólva *nélkülözte a szerénységet*. Ez önmagában véve nem lenne nagy baj; viszont igazi tragédia, **az egész emberiség tragédiája, hogy a „történeti Jézust” félresöpörve az ő Jézusról alkotott véleménye, egymástól elválaszthatatlan megváltás- és feltámadáshite vált központi dogmává és kizárólagos mértékké az egész kereszténység számára.** Lássunk néhány példát a tragikus következményekre.

A Krisztusba mint meghalt és föltámadt Megváltóba vetett **hit** vált **döntővé és egyedül üdvözítővé**, és lényegileg *elveszítette jelentőségét a Jézus tanítása szerinti élet*. Ha elvben nem is, gyakorlatilag mindenképpen és teljes mértékben. Zseniálisan fogalmazza meg ezt Kérdés – felelet című versében Jánosy István: „– És vasárnap mi lesz veled?/ – Kiforgatják hitemet! / Mondják: nem vagyok csak ember, / hanem isten. *Megjelentem / megváltani a világot.* / Mondják: nem apától lettem, / de galambtól, s testi mezben / feltámadtam, s mennybe szállva / ülök az Isten jobbára. / *Ezzel szőnek álmot rólam, / s éber szómat, mit kiróttam: / a nem-ölést, a nem-ártást / hátuk mögé vetik, áldást / várván, hogy „kereszthalálom / megváltotta a világot”!* / Gyilkosnak, pénzforgatónak, / gyengébbet sanyargatónak / oldást adnak: „Halálomban / minden bűnüket lemostam.”¹⁶

Továbbá a **szentségek váltak döntővé és üdvözítővé, nem pedig a Jézus tanítása szerinti élet**; hiszen az „üdvösség kegyelmét”, amelyet kereszthalálával és feltámadásával Jézus megszerzett, „az Egyház szentségei közvetítik”, és aki nem járul a szentségekhez, az (ipso facto!) kizárja, hogy ne mondjuk: kiközösíti magát az üdvösségből... Persze ezt ma már nem illik így kimondani, de az „egyházi” közfelfogás gyakorlatilag talán még mindig ez. És még ha nem is: épp elég kárt okozott már az eltelt kétezer évben. Mindenesetre az ide vonatkozó dogmákat nem vonták vissza, tehát érvényben vannak!

Továbbá a **hierarchia vált döntővé és üdvözítővé, nem pedig a Jézus tanítása szerinti élet**; hiszen ha igaz, hogy Jézus Krisztus az egyedüli megtestesülése és hiteles képviselője Istennek, és hogy a Krisztusba vetett hit az üdvösség feltétele, akkor kézenfekvő, hogy mindenki köteles alávetni magát azoknak, akiket Jézus „utódaikul” jelölt ki, Péternek, a Tizenkettőnek és az ő utódaiknak, s aki ellenük lázad, Isten ellen lázad, bármennyire jézusi módon éljen is egyébként...¹⁷

Végül még egy példa arra, hogyan formálta tragikus módon az egész emberi történelmet a páli megváltáshit egyeduralkodóvá válása. Ha ez nem következik be, *talán nem válik ki a „kereszténység” a zsidóságból*, hiszen a kezdet kezdetén az egyetlen különbség gyakorlatilag az, hogy a „keresztények” (= Jézus-követő zsidók!) vallják, hogy Jézus a Megváltó, azaz a Messiás, a zsidók viszont nem. De ha kiválik is a kereszténység, minden bizonnyal **nem jön létre** az ismert gyilkos szembenállás, a **keresztény antiszemitizmus** és annak ellenhatásai. – Így viszont „szükségképpen” létrejött, hiszen a zsidók „istengyilkosságát” valahogy csak meg kellett torolni! Ennek *gyökere és teológiai megalapozása ott van már magában az Újszövetségben*: „... ti kiszolgáltattátok és megtagadtátok Pilátus előtt, noha ő szabadon akarta bocsátani... az élet szerzőjét megöltétek” (Csel 3,13-15); „... vére rajtunk és fiainkon” (Mt 27,25); „... a zsidók... az Úr Jézust és a prófétákat is megölték... Ezért Istennek nem kedvesek, és az emberiség ellenségei... így rájuk nehezedik Isten haragja teljes erejével” (1Tessz 2,15-16). – *Órigenész* aztán azt mondta: „Jézus vére nemcsak kortársaihoz, hanem minden

¹² *heoraka*: 1Kor 9,1.

¹³ Vö. „vele együtt ettünk és ittunk”: ApCsel 10,41.

¹⁴ *ófhé*: „megjelent Péternek... megjelent nekem is” (1Kor 15,5.8).

¹⁵ Damaszkusz, és feltehetően későbbi élmények is.

¹⁶ Kiemelések tőlünk.

¹⁷ Így aztán létrejön a kéticosztályú, klerikusokra és laikusokra tagozódó egyház, amelyben a klérus szükségképpen uralmat gyakorol, a laikusok pedig szükségképpen másod- vagy sokadrangú lények, s a misszió csírájában hal el...

jövendő zsidó nemzetséghez tapad”; középkori pápák rendelték el először a „sárga csillag” viselését a zsidók számára; *Luther* felébresztette Pál és János (vö. Jn 8,44) antiszemitizmusát, *Hitler* pedig Lutherre hivatkozott: „Nagy ember volt ő... Úgy látta a zsidókat, ahogy mi csak ma kezdjük látni őket.”

Íme, **így vezet a páli feltámadáshit** egyenesen a hitleri, és hasonlóan a sztálini **koncentrációs táborokig**. És a modern ateizmusig...